

**Департамент освіти і науки
Житомирської обласної військової адміністрації
Комунальний заклад
«Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради
Кафедра педагогіки й андрагогіки**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
Регіональної науково-практичної інтернет-конференції
«СТВОРЕННЯ, ПІДТРИМКА ТА РОЗВИТОК БЕЗПЕЧНОГО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ»
(12 грудня 2022 року)**

**Житомир
2022**

УДК 373.3/.5.091-049.5

С78

Затверджено на вченій раді комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради (протокол № 7 від 20 грудня 2022 року)

Рецензенти:

Дікова-Фаворська Олена Михайлівна, доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР

Мірошниченко Олена Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка

Створення, підтримка та розвиток безпечного освітнього середовища в закладі освіти : збірник матеріалів регіон. наук.-практ. інтернет-конф. (12 грудня 2022 року) / КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР, Кафедра педагогіки й андрагогіки. – Житомир, 2022. – 69 с.

У збірнику представлені тези учасників конференції: науковців, практиків галузі освіти.

Матеріали можуть бути корисними як для науковців та педагогічних працівників у їхній роботі, так і для слухачів курсів підвищення кваліфікації під час вивчення навчальних дисциплін.

УДК 373.3/.5.091-049.5

Відповідальність за правильність фактів, посилань, наведених у матеріалах, несуть їх автори.

© Колектив авторів, 2022

© КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР, 2022

професіоналізму педагогічних працівників в умовах післядипломної педагогічної освіти : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (онлайн), 23 травня 2022 р. / КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР ; КНЗ КОР «Київ. ОПОПК» ; Закарпат. ін-т післядиплом. пед. освіти та ін. Житомир : КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2022. С.134–139.

4. Kosyhina, O., Familyarskaya, L. Засоби самодіагностики педагогом дезадаптаційних тенденцій у професійній діяльності. *Proceedings of IV International scientific conference "Scientific achievements of the present"*. Berlin, tredition GmbH, 2019. 61–67 p.

5. Косигіна О., Марченко О., Мірошніченко О. Психопрофілактика стресових перевантажень у педагогічних працівників: досвід закладів освіти в Україні та Польщі. *Українська полоністика*. 2020. Житомир. № 18 (2). С. 136–145.

6. Косигіна О. В. Підвищення стресостійкості як передумова профілактики стресових перевантажень у педагогічних працівників. *Нові технології навчання* : збірник наукових праць / ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Київ. 2020. Вип. 93. С. 118–128.

7. Косигіна О. В. Стратегії діяльності практичного психолога щодо створення безпечного освітнього середовища у процесі переходу від початкової до базової НУШ. *Базова освіта НУШ: процесуальне правонаступництво* : зб. матеріалів регіонал. наук.-практ. інтернет-конференції, 29 березня 2021 р. Житомир : КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2021. С.47–54.

УДК 376-056.24/.36

Ніна Кравець,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри психокорекційної педагогіки та
реабілітології
(НПУ ім. М. П. Драгоманова)
e-mail:kravez2015@gmail.com

Олена Конопацька,
методист, викладач кафедри педагогіки й
андрагогіки
(КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР)
e-mail: logoped.oippo@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО МОВЛЕННЯ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТРЕНІНГУ

Особливістю Нової української школи є організація нового освітнього простору, осучаснення та оздоровлення освітнього середовища, впровадження методик особистісно і компетентісно зорієнтованого навчання, виховання і розвитку учнів з особливими освітніми потребами. Мета її – виховати громадянина й патріота, який вмє ухвалювати відповідальні рішення та дотримуватись прав людини.

Одним із найважливіших завдань удосконалення якості спеціальної освіти

є формування особистісної готовності учнів з особливими освітніми потребами до активного життя, до творчої самореалізації в демократичному суспільстві. Серед них комунікативна компетентність посідає особливе місце.

Компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Оволодіння комунікативними здібностями – одна з найактуальніших проблем навчання і виховання учнів з особливими освітніми потребами.

І. Павлов відмітив, що специфіка вищої нервової діяльності людини виникла завдяки новому способу взаємодії із зовнішнім світом, що стало можливим в результаті трудової діяльності і мовлення. «Слово зробило нас людьми» (І. Павлов) [1].

Мова являє собою складну психічну діяльність, яка з точки зору діяльнісного підходу є складною структурою. Мовлення – це форма спілкування, опосередкована мовою, яка включає процеси побудови та розуміння висловлювання. Виділяють дві нерозривно пов'язані між собою функції мовлення: спілкування як комунікативна і мисленнева та як функція сприймання. Слово перебудовує мислення й інтелектуальну діяльність особи.

З огляду на тісний взаємозв'язок і взаємозумовленість процесів мовлення і мислення, вивчення особливостей психічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами й розробка науково обгрунтованої сутності, методів і прийомів психокорекційної роботи з ними є на сьогодні актуальними, практично значущими і надзвичайно складними як психологічними, так і логопедичними.

Вчені виділяють три основні функції мови: комунікативну, регулюючу та програмуючу.

Комунікативна функція – це організація спілкування між людьми за допомогою мови. Мовлення виступає як один із засобів розвитку дитини.

Розвиток мовлення проходить ряд етапів, які між собою взаємопов'язані.

Органічні ураження головного мозку мають значний вплив на розвиток мовлення дитини з інтелектуальними порушеннями. Учні цієї категорії різняться між собою рівнем інтелектуального розвитку, навичками організовувати спілкування з однолітками, педагогами, що позначається на їхній соціальній адаптації та інтеграції в суспільство.

Спілкування – це складний, багатогранний процес встановлення і розвитку контактів з людьми, який обумовлюється потребами спільної діяльності. Воно близьке до поняття комунікації. Виділяють три сторони спілкування: комунікативну, інтерактивну та перцептивну.

Н. Кравець відмітила, що «у зв'язку з тим, що для розумово відсталих підлітків характерний обмежений індивідуальний словник, недостатня практика усного діалогічного й монологічного мовлення, особливого значення набуває проблема комунікативної компетентності школярів, одним із шляхів реалізації якої є формування умінь, необхідних для продукування висловлювання» [2].

З метою створення освітнього безпечного середовища у спеціальному закладі освіти творчо працюючі корекційні педагоги застосовують активні форми засвоєння знань, умінь і навичок учнів з особливими освітніми потребами, зокрема – тренінг.

Тренінг – це інтерактивна форма групової роботи, яка забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників групи між собою та з ведучим. Профілактичний тренінг, зокрема, має певні профілактичні цілі та завдання, структуру, чіткий розподіл часу і реалізується за допомогою інтерактивних методів групової діяльності.

Психологи твердять, що сучасна дитина як здорова, так і з особливими освітніми потребами здебільшого живе в ілюзорному, віртуальному світі, далека від життєвих реалій. І ось, як наслідок, педагоги помічають у сучасних дітей низьку віддачу, задоволення невисокою або посередньою якістю зробленого. Власні зусилля, робота над собою замінюються хитрощами перекладання відповідальності на інших, спрощенням або підміною життєвих цілей і цінностей. Таким чином, дитина з особливими освітніми потребами зраджує власне «Я», свою природу, зростає нежиттєздатною, вузькоспрямованою.

З метою забезпечення безпечного освітнього середовища для кожної дитини, численні педагогічні та психологічні наукові праці, дослідження присвячені в основному профілактиці девіантної поведінки в умовах спеціального закладу освіти, де це є актуальною проблемою.

Принцип жертвовності реалізується підсвідомим прагненням особи стати жертвою нещасного випадку і при цьому забезпечити собі шанс на виживання, оскільки більшість підсвідомих страхів існує тільки в її уяві. Вид травмуючої дії меншою мірою впливає на оформлення її травми, ніж її суб'єктивне переживання і оцінка потерпілим.

Психологи виділяють такі види травматичних переживань, отриманих в результаті психологічного насильства: безпорадність, що виявляється в страху бути слабким; безпорадність як некомпетентність і переживання сорому за неї; наявність почуття провини за те, що відбувалося; знецінення власної особистості, що породжує страх бути знедоленим; переживання своєї «жертвовності» як обраності або частини індивідуальності; тривога як страх повторення травмуючої ситуації; страх вторгнення у внутрішній світ як міметична копія насильства; страх бути використаним.

На сучасному етапі реформування освіти в Україні однією з актуальних проблем вітчизняної педагогіки і психології є збереження психологічного здоров'я дитини з особливими освітніми потребами та сприяння її адаптації в соціумі. Тривожність, агресивність та навіюваність учнів з особливими освітніми потребами – це емоційні розлади, які є небезпечними для психологічного здоров'я дітей, їх подальшій соціалізації.

Проведені дослідження в спеціальному закладі свідчать, що ознаки тривожності мали 79% учнів, навіюваність – 54%, ознаки агресії виявлено у 39% вихованців.

Педагоги Березівської спеціальної школи здійснюють розвиток комунікативних здібностей не тільки на уроках, а й в позаурочний час. Вони вчать учнів не тільки говорити, а й правильно й послідовно висловлювати свої думки, стимулюють до спілкування поза межами уроків, надають можливість різностороннього розвитку дитини.

Їх розроблені розвивальні заняття спрямовані на те, щоб дитина з порушеним слухом «чула серцем», могла й бажала вільно творити, бути невтомним

винахідником, не жертвувала своїм «Я» заради химерних досягнень, залишалася безпосередньою й щирою, здатною дарувати й прощати.

Одним із важливих завдань є формування рефлексії, тобто вміння усвідомлювати причини й наслідки своєї поведінки. Ці заняття спрямовані на профілактику віктимної поведінки в середовищі дітей різного вікового рівня, генерування позитивних емоцій, створення ситуацій для позитивних проявів у взаємодії учнів.

Під час занять учні з особливими освітніми потребами швидко виснажуються, стомлюються. Їм притаманні дратівливість, збудливість, емоційна нестійкість. У них спостерігаються нестійкість уваги і пам'яті, низький рівень контролю за власною діяльністю, порушення пізнавальної діяльності. У таких учнів часто виникають невротичні реакції на зауваження, низьку оцінку чи несхвальні висловлювання вчителя чи дітей.

Тому під час проведення занять засобами тренінгу корекційні педагоги використовують вправи для психологічної розминки: «Привітаймо сусідів», «Реінкарнація душ», «Естафета удачі», «Привітаймося!» та ін.

Вихователі цього закладу спільно з психологом практикують проведення в позаурочний час тренінгів з тем: «Я особистість», «Що таке доброта? Це є серця висота!», «На доброму серці світ тримається». Вони також пропонують проведення декількох модифікованих занять з усіх трьох блоків: «Досвід 3. Захист (ціннісний блок занять)», «Досвід 4. Я в цьому світі», «Досвід 11. Я вирішую ...» (заняття з дієвого блоку), «Досвід 12. Я дію...», «Досвід 15. Час внутрішнього неспокою і пошуку», «Досвід 17. Зрозуміти істину» (заняття з ціннісного блоку), «Досвід 18. Досягти щастя», «Не стань живим товаром», «Перед тим, як погодитись...», «Конфлікт: шляхи розв'язання» та ін.

Представлені завдання, вправи, диспути, сюжетно-рольові ігри, розгляд проблемних ситуацій формують в учнів з особливими освітніми потребами комунікативну компетентність, розвивають уміння розуміти, критично оцінювати, складати повноцінні в комунікативному відношенні висловлювання.

На даний час формування комунікативного мовлення засобами тренінгу в учнів з ООП недостатньо вивчена. Віктимність поведінкових розладів – актуальна проблема для спеціальних закладів освіти, оскільки вирішення її спрямоване на формування безпечного освітнього середовища для кожної дитини як у закладі, так і за її межами. Для цього необхідно розробляти програми корекції особистісної та поведінкової віктимності учнів з особливими освітніми потребами, які повинні бути адаптованими для навчання і виховання таких учнів, які будуть здатні приймати оперативні рішення в нестандартних ситуаціях, зможуть аналізувати й контролювати власну діяльність, що сприятиме розвитку їх ключових компетентностей.

Список використаних джерел та літератури

1. Лурия А. Р. Основи нейропсихології. М. : Педагогика, 1973. С. 94.
2. Кравець Н. П. Формування комунікативної компетентності у розумово відсталих підлітків на уроках літературного читання. *Науковий часопис. Актуальні проблеми логопедії*. 2014. С. 93–101.
3. Кравець Н. П. Використання комп'ютерних технологій у процесі роботи розумово відсталих школярів із творами художньої літератури. *Особлива*

дитина: навчання і виховання. 2014. № 1 (69). С. 23–37.

4. Кравець Н. П. Розвиток мовлення в учнів з особливими освітніми потребами в руслі Концепції «Нова українська школа». *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції, м. Ніжин, 23 жовтня 2020 року / за ред. Т. В. Гордієнко. Ніжин НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 91–92.

5. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. *Бібл. журналу «Історія і суспільствознавство у школах України: теорія і методика навчання»*. 2014. С. 95.

УДК 37.09-049.5

Ольга Лядобрук,
викладач кафедри педагогіки й андрагогіки
(КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР)
e-mail: olgasibv@ukr.net

СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО Й ДОБРОЗИЧЛИВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Кожен громадянин нашого суспільства мріє про школу, в якій не тільки добре виховують і навчають, але і щоб вона була тим унікальним простором, де створені сприятливі умови для повноцінного становлення особистості, місцем ефективної взаємодії щасливих, успішних, творчих людей. Подібний заклад освіти з такими умовами можливий за наявності в ньому безпечного освітнього середовища – сприятливого фізичного комфорту, зручної соціальної та психологічної атмосфери, що допомагає особистості, яка формується, в потрібний момент реагує на її потреби та поважно ставиться до її особливостей.

Безпечне освітнє середовище - це правничий термін, визначений у статті 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту».

Згідно з цим визначенням, безпечне освітнє середовище – це сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди зокрема [3].

На жаль, сучасна учнівська молодь дотична до несприятливих факторів, впливів середовища, які простежуються переважно у вигляді проблематичних стосунків у міжособистісній комунікації (суперечки із батьками, однолітками, педагогами). У міжособистісній взаємодії мають місце ознаки емоційного та психологічного насилля (цькування, обзивання, неприйняття в колектив, применшення і потоптання гідності, обіцянки заподіяти яке-небудь зло або неприємність, неприязне відношення).

Водночас у теперішній час неможливо ізолювати освітнє середовище закладу освіти від різних факторів впливу, які можуть мати як позитивний результат, так і містити загрози, небезпеки та ризики, що можуть сприяти деструктивним змінам у ньому. Для протидії таким змінам необхідно, щоб освітнє середовище навчального закладу було захищеним, безпечним [4].

Реформування нашої освіти впевнено просувається вперед і вже є проміжні